

Daniela Polišenská, Josefiën Sweep & Catherine van Beuningen
Hogeschool van Amsterdam
Contact: d.polisenska@hva.nl

Meertaligheid inzetten in de lessen Nederlands

1. Inleiding

Steeds meer leerlingen groeien op in een omgeving (thuis, school, sportclub, enz.) waar meer dan één taal en/of taalvariëteit wordt gesproken. Denk daarbij niet alleen aan het gebruik van verschillende landstalen, maar ook van ‘dialecten’, ‘straattaal’, ‘gebarentaal’, ‘chattaal’, enz. Bovendien leren alle leerlingen op school nieuwe registers (vak-talen) én vreemde talen. Dat betekent dat alle leerlingen in feite meertalig zijn: iedere leerling ontwikkelt een persoonlijk taalrepertoire, afhankelijk van situaties waarin hij of zij moet functioneren (o.a. Delarue 2018).

Onderzoek wijst uit dat het voor het welbevinden, de identiteitsontwikkeling en het leerproces van leerlingen belangrijk is om positieve aandacht aan hun meertaligheid te besteden (Agirdag 2020). Onderwijs over meertaligheid draagt bovendien bij aan het ontwikkelen van taal- en cultuurbewustzijn van alle leerlingen. Het Meesterschapsteam Nederlands (2021) en de commissies die zich buigen over de actualisatie van de kerndoelen en examenprogramma’s stellen dan ook voor om meertaligheid een plek te geven binnen het schoolvak Nederlands.

Een inventarisatiestudie onder talendocenten van Van Beuningen & Polišenská (2019) laat zien dat systematische aandacht voor meertaligheid op dit moment nog lang geen vanzelfsprekendheid is, mede omdat veel talendocenten de kennis en handvatten missen die daarvoor nodig zijn. In het aanbrenge van dergelijke kennis en vaardigheden spelen lerarenopleidingen uiteraard een belangrijke rol. Daarom hebben we in de master ‘Leraar Nederlands’ aan de Hogeschool van Amsterdam een module ‘Toegepaste Taalkunde’ ontwikkeld waarin meertaligheid uitgebreid aan bod komt¹. In deze bijdrage bespreken we de opzet van de module en de leeropbrengsten voor de studenten en hun schoolpraktijk.

2. Meer kansen met meertaligheid

Wanneer we in het onderwijs meertaligheid meer aandacht geven, levert dat zowel sociaal-emotionele als cognitieve voordelen op. Allereerst is het voor de *persoonsvoor-*

ming van leerlingen met andere thuistalen dan de schooltaal van belang dat op school positief wordt omgegaan met die taal(variëteit). Wanneer de taalachtergrond van leerlingen gewaardeerd wordt, heeft dat een positieve uitwerking op hun welbevinden en identiteitsontwikkeling (van der Wildt 2016).

Daarnaast draagt een positieve omgang met de talige diversiteit op school en in de klas bij aan de *socialisatie* van alle leerlingen. Door de talige repertoires die leerlingen meebrengen te erkennen en waarderen, ontwikkelen zij bewustzijn en begrip ten aanzien van de aanwezige taaldiversiteit, en de verschillende culturen en perspectieven die daarmee samenhangen. Zo stimuleer je de sociale cohesie in de klas en bereid je leerlingen voor op een maatschappij waarin talige en culturele diversiteit een feit zijn (Hajer & Spee 2017).

Tot slot kan het doelgericht aanspreken van de meertalige repertoires waarover leerlingen beschikken een impuls geven aan hun (taal)leerproces (*kwalificatie*). Door leerlingen bijvoorbeeld expliciet te stimuleren om voort te bouwen op de taalkennis die ze al hebben of door hen overeenkomsten en verschillen te laten analyseren tussen de verschillende talen die ze spreken en/of leren, ondersteun je de ontwikkeling van hun taalvaardigheid en taalbewustzijn (o.a. Duarte & Günther-Van der Meij 2018).

3. Meertaligheid in het schoolvak Nederlands: hoe dan?

Als lerarenopleiders zijn we belangrijke schakels tussen toekomstige leraren en hun leerlingen. Een transitie naar talenonderwijs, waarin meertaligheid systematisch aandacht krijgt, is alleen mogelijk wanneer het thema stevig verankerd wordt in het opleidingscurriculum.

Binnen de module 'Toegepaste Taalkunde' hebben we in totaal zeven werkcolleges gewijd aan meertaligheid. Tijdens de colleges hebben we ruimte gemaakt voor een professionele (reflectieve) dialoog over opvattingen ten aanzien van meertaligheid in relatie tot wetenschappelijke inzichten en het schoolvak Nederlands. Parallel aan de werkcolleges voerden de studenten opdrachten uit in hun schoolpraktijk. Zo hebben de studenten de taaldiversiteit op hun school in kaart gebracht en een meertalige lesactiviteit ontworpen, gericht op het vergroten van taalbewustzijn. Vervolgens hebben studenten deze lesactiviteit uitgevoerd en samen met hun leerlingen geëvalueerd. De opdrachten, inclusief reflectie op hun eigen ontwikkeling, hebben ze verzameld in een dossier 'Meertaligheid in OnderwijsPraktijk' (MOP).

4. Leeropbrengsten

Het beoogde resultaat van de module was tweeledig:

1. studenten kunnen aangereikte kennis en handvatten direct inzetten om de in de klas aanwezige meertaligheid positief en doelgericht te benaderen;
2. studenten kunnen nieuw opgedane kennis en ervaringen delen met elkaar en met de schoolpraktijk.

Middels de MOP-dossiers en tijdens interacties in de werkcolleges hebben de studenten hun leeropbrengsten gedeeld. Hieronder geven we enkele voorbeelden.

a. *“Meer taaldivers dan ik dacht”*

Uit de inventarisatie van de taaldiversiteit op school bleek dat de meerderheid van de studenten niet wist met welke talen en taalvariëteiten leerlingen buiten de school in aanraking kwamen. Sommige studenten die aanvankelijk dachten dat op hun school meertaligheid geen grote rol speelde, werden verrast door de veeltalige bagage van hun leerlingen (en soms ook die van hun collega's).

b. *“Ik kreeg meer zelfvertrouwen om met meertaligheid aan de slag te gaan”*

Het ontwerp- en evaluatieproces van lesmaterialen heeft sterk bijgedragen aan het verkleinen van de handelingsverlegenheid van de studenten. Studenten hebben ervaren dat ze met kleine ingrepen in het lesprogramma al veel kunnen bereiken en recht kunnen doen aan de talige rijkdom in hun klas.

c. *“Mijn leerlingen voelden zich opeens gezien”*

Studenten rapporteerden dat het inzetten van een meertalige lesactiviteit enorm bijdroeg aan het creëren van een positieve sfeer en het versterken van de pedagogische relatie. Daarnaast was de meerderheid van de leerlingen actief betrokken en gemotiveerd. Het vergroten van het taalbewustzijn had in de lesactiviteiten verschillende doelstellingen: enerzijds waren de lesactiviteiten gericht op het erkennen van elkaars meertaligheid en anderzijds waren ze gericht op het benutten en ontwikkelen van taalkundig inzicht van de leerlingen (voor voorbeelden, zie: Sweep e.a. 2023).

d. *“Mijn collega's zien het nog anders”*

De positieve en bewuste benadering van meertaligheid werd gewaardeerd binnen de studentengroep. Tegelijkertijd gaven studenten aan dat de kloof tussen de opleiding en hun schoolpraktijk juist meer voelbaar werd. Volgens de studenten handelt de meerderheid van de collega's op school vanuit wijdverbreide misvattingen ten aanzien van meertaligheid, en missen collega's de kennis en concrete handvatten om een meertalige benadering toe te kunnen passen. Studenten hebben samen gebrainstormd over de vraag hoe ze hiermee om kunnen gaan en waar de kansen liggen voor verandering.

Omdat we, als lerarenopleiders, een voorbeeldfunctie vervullen, moeten we ervoor zorgen dat we onze studenten toerusten voor een schoolpraktijk die in toenemende mate meertalig is. Het inzetten van meertaligheid bij Nederlands is op veel scholen nog ongebruikelijk en vraagt om creativiteit en durf om te experimenteren. We hopen dat dit praktijkvoorbeeld kan inspireren om in lerarenopleidingen constructief bij te dragen aan meer taalbewuste lessen Nederlands op de middelbare school.

Referenties

- Agirdag, O. (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. Berchem: EPO Uitgeverij.
- Beuningen, C.G. van & D. Polišíenská (2019). “Meertaligheid in het voortgezet onderwijs: Een inventarisatiestudie naar opvattingen en praktijken van talendocenten”. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 20 (4), p. 25-36.
- Delarue, S. (2018). “Tien cruciale inzichten over meertaligheid en taalverwerving”. Online raadpleegbaar op: <https://www.neerlandistiek.nl/2018/04/10-cruciale-inzichten-over-meertaligheid-en-taalverwerving/>.
- Duarte, J. & M. Günther-Van der Meij (2018). “A holistic model for multilingualism in education”. In: *EuroAmerican Journal of Applied Linguistics and Languages*, 5 (2), p. 24-43.
- Hajer, M. & I. Spee (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten: Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. Den Haag: PO-Raad.
- Meesterschapsteam Nederlands (2021). ‘Bewuste geletterdheid in perspectief: kennis, vaardigheden en inzichten’. Online raadpleegbaar op: <https://nederlands.vakdidactiek.nl/wp-content/uploads/sites/4/2021/03/Bewuste-geletterdheid-in-perspectief-maart-2021-220321.pdf>.
- Sweep, J., M. van den Aardweg & D. Polišíenská (2023). “Taalkunde: meertaligheid en taaldiversiteit in de klas”. Online raadpleegbaar op: <https://research.hva.nl/en/activities/taalkunde-meertaligheid-en-taaldiversiteit-in-de-klas>. [Powerpointpresentatie].
- Wildt, A. van der (2016). *Challenging monolingual teaching practices: The roots and fruits of teachers’ tolerance towards multilingualism*. Gent: Universiteit Gent. [Proefschrift].

Noot

- ¹ De module ‘Toegepaste Taalkunde’ is onderdeel van de leerlijn ‘Taalkunde’ van de masteropleiding ‘Leraar Nederlands’ en de masteropleiding ‘Leraar Frans’. Deze vakoverstijgende vorm stelt de studenten onder andere in staat om samenwerking op te zoeken tussen de talensecties. In onze bijdrage richten we ons op het schoolvak Nederlands.